

عقب نمانیم

© ابراهیم آرزو

نیز متحول شده است؟ یا کلاس درس ۱۲۰ سال از جامعه و تحولات آن عقب است؟

● آیا دانش‌آموزان از شیوه‌های رایج معلمی به نتایج لازم می‌رسند؟ (یادگیری واقعی محقق می‌شود؟)

● آیا دانش‌آموزان از بودن در کلاس‌های درس لذت می‌برند؟

● آیا کلاس درس و محیط مدرسه به شکل‌گیری دنیای مفرح دانش‌آموزی کمک می‌کند؟

برای دستیابی به حداقل‌های پرسش‌های بالا، دسترسی به معلمانی حرفه‌ای نیاز است که آموزش‌های لازم را دیده و به علم و تبحر خاصی رسیده باشند. زیرا دنیای

← دنیای معلمی، کلاس درس و آموزش، از بدو شکل‌گیری تا عصر حاضر، تحولات وسیعی را پشت سر گذاشته است. این فرایند در قرن اخیر بسیار وسیع و چنان شتابان بود که صاحبان دیدگاه‌های آموزش و یاددهی - یادگیری به بازنگری در بسیاری از اندیشه‌های به ارث رسیده مجبور شدند. در این اثنا، یک جزء ثابت این تحولات، معلم و شیوه‌های معلمی بودند که همواره در معرض چند پرسش اساسی قرار داشتند:

● آیا متناسب با تحولات جهانی (سیاسی، اقتصادی و اجتماعی) شیوه‌های معلمی

کلاس درس ماهیت و پیچیدگی‌های خاص خود را دارد که از شرایط زیر متأثر است:

● تحویلات و وضعیت اقتصادی والدین؛
● انگیزه و شرایط روحی و روانی دانش‌آموزان؛

● نظام‌های رفتاری حاکم بر مدرسه؛

● جو روانی حاکم بر مدرسه؛

● سطح و نوع انتظارات منطقه آموزشی؛

● توانمندی حرفه‌ای معلم.

معلم در لحظه‌لحظه‌های حضور در کلاس مجبور است برای هدایت و رهبری کلاس انواع و اقسام تصمیم‌ها را اتخاذ کند، از جمله: چگونگی آغاز و خاتمه درس؛ چگونگی برخورد با دانش‌آموزی که تکالیف محول را انجام ندهد است؛ چگونگی برخورد با دانش‌آموز خاطی و...

چگونگی مواجهه با هریک از موارد یادشده که معلمان به‌طور روزانه با آن درگیرند، نیازمند آموزش‌های خاصی است که بی‌شک در ارتقای رفتارهای حرفه‌ای آنان مؤثر است. او قبل از ورود به کلاس درس نیز با مسائلی مواجه است که به‌شدت نیازمند آموزش‌های ویژه است؛ مثل: طراحی آموزشی و نگارش طرح درس که از الزامات حرفه‌ای بودن هر معلم است.

قرن حاضر به جهات متعدد، از جمله گستره بسیار فراگیر علوم و دانش، حجم انبوه دانش تولیدی، گسترش روزافزون رسانه‌های جمعی، شکل‌گیری انواع و اقسام رسانه‌های پیچیده و فرهنگ‌ساز، نسبت به دوره‌های پیشین تمایز ویژه‌ای دارد. بنابراین، شغل معلمی با ماهیت متنوع و گوناگونی همه‌ی موارد یادشده در تقابل و رویارویی است. پس اگر نکته‌ی دکتر سرکارآرانی را که شغل معلمی را در مقایسه با پزشکی سخت‌تر و طاقت‌فرس‌تر می‌داند، بپذیریم، به بیراهه نرفته‌ایم. بر همین اساس معلمی نیز مانند همه‌ی مشاغل واجد شرایطی است تا بتوان معلمان را افرادی حرفه‌ای با شغلی ویژه قلمداد کرد.

به موازات تحولات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی که عصر فناوری را با خود رقم زده است، در کلاس‌های درس شاهد حضور دانش‌آموزانی هستیم که متأثر از تحولات یادشده، تفاوت‌های فاحشی با هم‌نوعان قبلی خود دارند که درک و فهم دنیای آنان نیازمند انواع و اقسام آموزش‌هایی چون جامعه‌شناسی و روان‌شناسی است، تا آموزش معلمان به‌صورت حرفه‌ای و تأثیرگذار عرضه شود.

متناسب با تحولات جهانی، نظریه‌های گوناگون یادگیری رخ نموده و بسیاری از شیوه‌های یاددهی و یادگیری را درنور دیده‌اند و آن‌ها را تحت‌تأثیر خود قرار داده‌اند؛ به‌طوری که نظریات قبلی منسوخ یا تعدیل شده‌اند. به‌طور مثال، نظریه‌های جدید سنجش و یادگیری، یاددهی و یادگیری مبتنی بر ساختن‌گرایی یا شایستگی‌محور و در همین راستا و در جهت هم‌سویی با دیدگاه‌های جدید آموزشی کتاب‌های درسی، هم به جهت نگارش و هم به جهت نگرش، دستخوش دگرگونی‌های اساسی شده‌اند.

در کلاس‌های درس شاهد حضور دانش‌آموزانی هستیم که متأثر از تحولات یادشده، تفاوت‌های فاحشی با هم‌نوعان قبلی خود دارند

موارد یادشده، ما را به سمتی رهنمون می‌شوند که معلمان در شیوه‌های معلمی نیازمند بازنگری اساسی هستند تا از دنیای پر رمز و راز کلاس درس عقب نمانند. ذکر این نکته نیز خالی از لطف نیست که با وجود همه‌ی پیشرفت‌های فناوری، به‌خصوص در پنجاه‌سال اخیر و با وجود همه‌ی کوشش‌های برخی محافل در جهت جایگزینی و بهره‌گیری از فناوری و جایگزینی آن با معلم، خیلی زود به این اندیشه دست یازیدند که معلم در کلاس درس بدیل ندارد. سهم عظیم و پررنگی از دنیای متلاطم آموزش مدیون و مرهون حضور چهره به چهره و نفس گرم معلم و شخصیت والای اوست.

به‌زعم دانستن همه‌ی موارد فوق، بیش از همه و پیش از همه معلمان زیرک از بازخورد آموزش‌های خود در کلاس به‌خوبی دریافته‌اند که بسیاری از آموزه‌ها و آموزش‌های آنان در برابر نسل جدید نیازمند بازنگری و تجدیدنظر است. زیرا به این احساس دست یافتند که متناسب با انرژی صرف شده و زحمات‌های طاقت‌فرسا در کلاس، به نتیجه‌ی مورد نظر نمی‌رسند.

بنابراین، توسعه یا رشد حرفه‌ای معلم عبارت است از: یادگیری مداوم و پیوسته مادام‌العمری که موجب افزایش مهارت‌ها، دانش‌ها و نگرش‌های معلمی شده تا او بتواند در برابر هر یک از رویدادهای کلاس بهترین

تصمیم را اتخاذ کند. خود این امر به ارتقای عملکرد وی در کلاس درس می‌انجامد. ارسطو این موضوع را «خرد عملی» می‌نامد که تصمیم‌گیری درست و اخلاقی معلم را در مواجهه با روند کار وی در پی دارد.

برای رشد حرفه‌ای معلم، از گذشته‌های دور اقداماتی صورت می‌گرفت؛ مانند حضور معلمان در دوره‌های ضمن خدمت که نقاط قوت و ضعف خود را دارد. از جمله نقاط ضعف این روش آن است که از فضای زنده کلاس دور است. این روش از جمله موارد اصلاحی از بالا به پایین محسوب می‌شود و معلم چندان درگیر فراز و فرود و روند کار نمی‌شود. با توجه به موارد بالا، صاحب‌نظران، رشد حرفه‌ای مبتنی بر خود معلم و فضای زنده کلاس را پیشنهاد می‌کنند که روش‌هایی چون نظارت و راهنمایی آموزشی معلمان با رویکرد بالینی، درس‌پژوهی، و مربی‌گری هم‌تا، از این سنخ محسوب می‌شوند. نتیجه‌ی موارد سه‌گانه یادشده عبارت‌است از: تحقیق و تدبیر در روش‌ها و تصمیم‌گیری‌های معلم در حین اجرای درس، بدون پیرایش و نگاه انتقادی از نوع نزدیک به جریان‌ها و رخداد‌های کلاس.

به چند علت، رشد یا توسعه حرفه‌ای معلمان ضروری به نظر می‌رسد:

۱. گستره علمی وسیع کتاب‌های درسی

۲. رشد شتابان علوم

۳. ضعف مراکز تربیت معلم و دوره‌های ضمن خدمت

برنامه‌های رشد حرفه‌ای معلمان بر کیفیت آموزش تمرکز خواهند داشت، به نحوی که شرایط سخت آموزش را برای معلم تسهیل و فضای مفرح و شادی را برای یادگیری خلق کند. معلمان آموزش خواهند دید که چگونه از محیط‌های یادگیری و فناوری برای تدریس بهتر بهره بگیرند.

هر یک از مشاغل برای انجام تخصصی امور خود نیازمند اقدامات ویژه و منحصر به فرد همان شغل هستند تا بتوانند آن را به بهترین وجه ممکن به انجام برسانند که آن رفتار را رفتار حرفه‌ای می‌نامند. رفتار حرفه‌ای شکل نمی‌گیرد، مگر اینکه فرد مورد نظر برداشت درستی از اهداف و برنامه‌های شغلی خود داشته باشد. در مجموع، رشد حرفه‌ای معلمان در پی طراحی ساختاری بلندمدت، مدرسه‌محور، پژوهش‌محور و یادگیرنده‌محور است که در پی ساختن و طراحی دانش حرفه‌ای است.